PRCTILAL SANSKRIT,

PART I.

—:o:—

Preface.

following pages and those in the Se
t now ready for the press, are an
owards leading the young pupil by
easy steps through the rudiments
it Grammar and Vocabulary to the
f Sanskrit composition. In putting
ns togather and in deciding upon
and arrangement best adapted for
osc, the author has in the main
his own experience as teacher of
. He has therefore borrowed largely
notes and hints his own pupils have
m time to time in a course of
on.

oject is first part is to give the
int t grounding in the declen
n bases ending in vowels, the
st all the important prono-
ndicative present of verbs in

each of the ten conjugations, as well
use of the principle indeclinables in
use. For the better understanding
forms throughout, the lessons are
start with a few general rules and illus
sufficiently clear and comprehensive
exercises that follow. The word-li
the models after each set of rules
every thing the pupil will requir
exercises given and for many m
teacher might frame. The two glo
end are further helps in the same
A number of model questions has
given after each lesson for testing th
progress, his knowledge of the r
of the forms put before him. No pai
been spared to make the book a suita
for the end in view for the sc
and the private student alike; while
will, it is hoped, find of th d ar
ready at hand admittin igen nla
for the benifit of indivi nt r
Zila School, Bhagalpur, no
July 7th, 1889.

उपोद्घातः।

ये हि मनोमालिन्यविपाटिकायां वाटिकायामिव अ-
नेकरसभावभङ्गीभासुरायां संस्कृतभाषायां विजिहीर्षन्ति
षां सञ्चारसुखावहः पन्थाः इव ग्रन्थोऽयं विरच्यते। अस्मिन्
रकप्रत्ययांस्तत्प्रयोगनियमांश्च प्रदर्श्य प्रतिगणं धातव-
प्रत्ययैर्विकरणैश्च गुम्फितास्तत्प्रयोगा अपि दर्श्यन्ते,
ग्रे मध्ये च सोदाहरणानि अनुवादार्हाणि वाक्यानि
विषप्रश्नाश्च बालानामभ्यासाय विलिख्यन्ते, राजकीय-
ठशालासु पठतां छात्राणां विशेषसौकर्यार्थं च आङ्ग्ल-
षया ग्रथ्यतेऽयं ग्रन्थो यतो विभिन्नप्रान्तस्था विभिन्न-
षा अपि तद्भाषाभ्यासित्वात्तदादरे नार्हन्त्येव केऽपि
ङ्कापङ्कलङ्कम्। अस्मिन् मध्ये मध्ये वाक्यघटनोपयो-
गिनः शब्दा अन्ते च वर्णक्रममवलम्ब्य प्रतिभाषं सनि-
चना शब्दावली प्रकाश्यते। अत्र केवलं लट्लोटोरेव
योगाः शिक्ष्यन्ते विशेषविषयास्तु द्वितीये खण्डे
मवलोकनीयाः।

ग्रन्थकारेण
श्री, अम्बिकादत्तव्यासेन
७; ७, ८८,

श्रीगणेशायनमः ।

Preface to the 2nd. Editon.

The first edition being out of print, I have vailed myself of the opportunity thus offered o bring out an improved edition under my own eye by makiny such slight alteration ere and there in the body of the book as eared to me necessary. The most impor-t change however is the addition tences for daily use as well as a few but fficiently large number of letters and app-ations to furnish the student with models this kind of composition in Sanskrit and give him an idea how people aquainted with anskrit, especially in the upper provinces ill speak and write in that language,

My heartiest thanks are due to those entlemen who have received the book with avour and have appreciated it worth and to Babu Tarapad Ghoshal M. A. Head Master Zilah shool Bhagalpur who has helped me ully in both the editions and above all to he Inspector of schools Behar Clrcle, who n spite of a little clamour in some interested uarter has given it a place in the course of tudies for zila schools under his controle.

Bhagalpur
The 1st May, 1890 } Ambikadatta Vyas.

द्वितीयसंस्करणम् ।

पुनरेतद्ग्रन्थमुद्रणस्य नेदीयसी आवश्यकतेति पूर्वस-
ज्ञास्यं चेदतिसौष्ठवेन समस्करिष्यम् । किन्तु विहारसं-
स्कृतसंजीवनमहाकार्येषु व्यापृतेनाकस्मादेव पुस्तकागा-
रमेतद्ग्रन्थशून्यमवालोकि, तदचिरेणैव यथाशक्ति पुनः
परिष्कृत्य मुद्रकहस्ते प्रादायि। अस्मिन् उदाहरणानि बहुशो
वर्द्धितानि सन्ति । बालकाः संस्कृतं भाषितुं लिखितुमपि
च त्वरितं प्रयतेरन्निति तेषां प्रात्यहिकप्रयोगार्हवाक्यानि,
प्रार्थनामन्त्रणपत्त्रलेखादिपरिपाटी च प्राञ्जलतया दर्शि-
ताऽस्ति । कस्मिंश्चिदत्र नवागते यन्त्रालये मुद्रित एष
न्थ इति सम्भोभवीति महती मुद्रणच्युतिः परं ये तादृ-
ीमपि स्वयं शोधयितुं न पारयन्ति न ते अधिकारिणः
इत्थाणां प्रबन्धानाम्, येषां च महतां करकमलयोरेष
ाधुकरायिष्यते ते तु सानुग्रहं संशोध्यैनम् मां कृतार्थ-
यिष्यन्त्येवेति नाहमधिकं ब्रूये ।

येन चास्मदनुग्राहकेणात्रभवता महामान्यश्रीतारा-
नदद्विवशर्म्मणा एतद्ग्रन्थनिर्माणेऽपि पुनर्मुद्रणेऽपि च
ौनःपुन्येनाहं, बहुशः प्राप्तसाहाय्यः संवृत्तोऽस्मि तस्मै
रोपकृतिप्रकृतिकाय किमन्यद् वितरामि ऋते नमस्कृ-
ततेः ।

१,—५—९२ } श्री···अम्बिकादत्तव्यासः ।
भागलपुर

CONTENTS.

—:o:o:—

LESSON I.

CONTENTS.

——:o:o:——

LESSON I.

LESSON II.

LESSON. III

LESSON. IV

LESSON. V.

LESSON. VI.

LESSON V111.

पण्डित अम्बिकादत्त व्यास साहित्याचार्य
सन् १८८२

PRACTICAL SANSKIT.

LESSON 1.

DECLENSION OF NOUNS AND ADJECTIVES.

ENDING IN अ.

MASCULINE

Terminations.

	Singular.	Dual.	Plural.	
Nominative case.	स्	औ	अस्	प्रथमा
Accusative ,,	अम्	औ	अस्	द्वितीया
Instrumental ,,	आ	भ्याम्	भिस्	तृतीया
Dative ,,	ए	भ्याम्	भ्यस्	चतुर्थी
Ablative ,,	अस्	भ्याम्	भ्यस्	पञ्चमी
Genitive ,,	अस्	ओस्	आम्	षष्ठी
Locative ,,	इ	ओस्	सु	सप्तमी

RULES.

(1) After nouns ending in अ, the terminations अस् (of द्वितीया) आ, भिस् ए, ङस् [of पञ्चमी अस् (of षष्ठी) and आम् are changed into

अन्, इन, ऐस्, य, अत्, स्य, and नाम् respectively

[II] The अ is lengthened before भ्याम्, य and नाम् and changed into ए before भ्यस् ओस् and सु ।

[III] The अ of अम् is rejected when preceded by any of the vowels.

[IV] To form vocative, प्रथमा is used which, in singular, is rejected.

[V] सु is changed into षु when preceded by any vowel except अ and आ ।

[VI] Final स् is changed into विसर्ग ।

EXAMPLE.

कृष्ण = SON OF VASUDEVA.

Singular.	Dual.	Plural.
*कृष्णः	कृष्णौ	कृष्णाः
कृष्णम्	कृष्णौ	कृष्णान्
कृष्णेन	कृष्णाभ्याम्	कृष्णैः
कृष्णाय	कृष्णाभ्याम्	कृष्णेभ्यः
कृष्णात्	कृष्णाभ्याम्	कृष्णेभ्यः
कृष्णस्य	कृष्णयोः	कृष्णानाम्

* See rule 1, 5, 8, 9, and 13 of conjugation of vowels in Children's Sanskrit Grammar.

कृष्णे	कृष्णयोः	कृष्णेषु
कृष्ण	कृष्णौ	कृष्णाः

SUBSTANTIVES.

ईश्वर* God.

राम son of दशरथ

नृप a king.

नर a man.

पुत्र a son.

जीव an animal.

मूर्ख a fool.

पवन wind.

बाल, बालक } a child.

बुध a wise man.

चन्द्र the moon.

शिक्षक a teacher.

शिष्य a student.

पण्डित a learned man.

समय time.

VERBS.

PARASMAIPAD † PRESENT TENCE.

TERMINATIONS.

	1st person.	2nd person.	3rd person.
Singular.	मि	सि	ति

* Teachers to explain where न is changed into ण (Children's Grammar 2nd edition. p. 8.)

† The conjugational terminations are classified under two heads, PARASMAIPADA and ATMANEPADA. Some roots take exclusively the former and some the latter; while others take either.

Dual,	वस्	थस्	तस्
Plural	मस	थ	अन्ति

The First Conjugation,

भ्वादि —— गण

RULES.

[VII] अ is added on to the roots of the 1st conjugation before the termination.

(VIII) The अ is lengthened before म and व of the terminations,

(IX) The preceeding अ is dropped before a termination with an initial अ.

EXAMPLE. उदाहरण

भू (भव्) *to be, to become.

	1st person,	2nd person,	3rd person,
Singular	भवामि	भवसि	भवति

* The final vowel and the penultimate short vowel of roots take their गुणsubsitute before the अ of the first conjugation The गुण of इ or ई is ए, of उ or ऊ is ओ, of ऋ or ॠ is अर् and of ऌ is अल् ॥ Then [by rule 13 of conjugation of vowels in Children's Sanskrit Grammar) these ए &c, are changed into अय् &c, and this kind of change is enclosed withen circular brackets.

Dual.	भवावः	भवथः	भवतः
Plural	भवामः	भवथ	भवन्ति

Roots of the first conjugation.

रक्ष् To protect.
भज् To worship.
दा [यच्छ्]* To give.
स्था [तिष्ठ्] { To stop, to stay, to wait.
गम् [गच्छ्]* to go.
बुध् (बोध्) { To understand or know.

दृश् [पश्य्] To see.
धाव् To run.
स्मृ (स्मर्) To remember.
जीव् To ~~stand~~. live
वह् { To bear, blow or flow.
पत् To fall.

EXAMPLE.

ईश्वरो† रक्षति = God protects.
पण्डिता‡ बोधन्ति = Learned men know.

---

* The substitutes and other changes, which some roots undergo before the conjugational signs, are shown in rectangular

† See rule (6) of conjugation of Visarga in Children's Sanskrit Grammar.

‡ See rule (5) of conjugation of Visarga in Children's Sanskrit Grammar.

वाला गच्छन्ति = The children go.
बुधौ पश्यतः = The two wise men see.

EXERCISE.

(The Nominative case.)

भजामी ।	बालौ पततः ।
पश्यामः ।	जीवाःजीवन्ति ।
तिष्ठामः ।	नरा भजन्ति ।
जनः तिष्ठति ।	नृपो यच्छति ।

* I worship §	God protects.
He protects.	†(A) wise man worshi
We see.	(The) children fall.

* The pronouns for the three persons are:—

Ist. S. अहम्, D. आवाम्, P. वयम्; 2nd, S. त्वम्, D. युवाम्, P. यूयम्; 3rd. S. सः, D. तौ, P. ते; (Masculine) S. सा, D, ते, P, ताः (Feminine), S. तत् D. ते, P. तानि [Neuter]. It is not absolutely necessary to use them in Sanskrit as they are denoted by the forms of the Verbs themselves, as, गच्छति or स गच्छति = He goes &c.

*No use to translate the words in brackets.

Thou stoppest.
They see.
You live.
It falls.
We two give.

You two stay.
They two worship.
Thou runnest.

(The) animals live.
(The) kings understand
(The) son remembers.
(The) moon goes.
(The) son of Dasarath goes.
(A) man sees.
(The) children run.
(The) son of Vasudeva stops.

QUESTIONS.

[1] What is added on to the roots of the Ist conjugatiou,

[2] What terminations end in इ ?

[3] In what case does the सु of the locative case change into षु ?

[4] Decline some five nouns like Krishna.

[5] Correct the following :—नरो भजति । जनः तिष्ठन्ति । नृपा गच्छतः । जीवा जीवति । पण्डिता वोधसि ।

LESSON II.

THE SCOND CONJUGATION.

RULE.

X Nothing is added on to the roots of the Second Corjugatin.

EXAMPLE.

अस् = to be.

RULE,

XI The root अस् loses its अ in dual and plural and स् before second person singular.

अद् = to eat,

	1st pers.	2nd pers.	3rd pers.
Singular.	अद्मि	अत्सि*	अत्ति
Dual.	अद्वः	अत्थः	अत्तः
Plural.	अद्मः	अत्थ	अदन्ति

Declension of nouns ending in अ in Neuter gender.

* Soft consonants followed by hard consonants change into the first letter of their class, as तद् + पतिः = तत्पतिः ॥

Soft consonants—the third and fourth letters of the several classes,

Hard consoants—the first and second letters of the several classes.)

TERMINATIONS.

	Singular.	Dual.	Plural.
Nom.	अम्	ई	आनि
Acc.	अम्	ई	आनि

[Remaining Terminations are the same as in masculine].

EXAMPLES.

वन = A forest.

	Singular.	Dual.	Plural.
Nom.	वनम्	वने	वनानि
Acc.	वनम्	वने	वनानि
Instr.	वनेन	वनाभ्याम्	वनैः
Dat.	वनाय	वनाभ्याम्	वनेभ्यः
Abl.	वनात्	वनाभ्याम्	वनेभ्यः
Gen.	वनस्य	वनयोः	वनानाम्

Loc.	वने	वनयोः	वनेषु
Voc.	वन	वने	वनानि

SUBSTANTIVES.

जल water.
धन wealth.
हृदय heart.
फल a fruit.
पत्र a leaf, paper.
पुष्प a flower.
पुस्तक book.

सुख } happiness. pleasure, ease.

कमल a lotus.
गृह a house.
नयन the eye.
श्रोत्र the ear.
मुख the mouth or face
दुग्ध milk.
मित्र a friend.

दुःख } pain, sorrow distress, trouble difficulty.

Roots of the first conjugation.

पा [पिब्] to drink.
जि (जय्) to conquer.
(हृ हर्) to take away.
वद to speak.

वस् to dwell.
घ्रा (जिघ्र) to smell.
पठ् to read.
नी (नय्) } to carry. to lead.

EXAMPLE.

ईश्वरो बालान् रक्षति = God protects the children.

रामो वनं गच्छति = Rama goes to the forest.

फलानि सन्ति = There are fruits.

पुस्तकानि पठतः = They two read their books.

EXERCISE.

THE ACCUSATIVE CASE.

श्रोत्रे स्तः।
फलम् अस्ति।
धनं नयति।
कमलं पश्यति।
जलं पिबन्ति।
नयने स्मरति।
पत्रं पतति।
शिष्यौ पठतः।
शिक्षकौ वदतः।
नृपा जयन्ति।
पण्डिता वसन्ति।
चन्द्रं स्मरथः।

हृदयम् अस्ति।
कमलं जिघ्रामि।
पुस्तकं पठामि।
गृहं गच्छति।
शिक्षकान् पश्यथ।
शिष्यान् नयामः।
नरा वनं पश्यन्ति।
नृपौ गृहं स्मरतः।
पवनः पुष्पाणि हरति।
शिष्यः पुस्तकं पठति।
बालो दुग्धं पिबति।
रामः फलानि भक्षति।

जलं पिबथ ।
घनानि सन्ति ।
पण्डित ईश्वरं भजन्ति ।
बाला हृदयं हरन्ति ।

नरा *चन्द्रं पश्यन्ति ।
नरो गृहं गच्छति ।
बालौ कमलानि पश्यतः ।
पुस्तकानि पठसि ।

(He) drinks.
(We) smell.
(We) dwell.
(Thou) conquerest.
(You two) take away.
(The ,, ,,) read.
(We ,, ,,) see.
(There) are (two) ears.
(It) is (an) eye.
(There) are houses.
(He) eats (the) fruits.
(He) sees (the) leaves.
(He) carries (the) flowers.
(Thou) readest (the) book.
(We) see (the) moon.
(You two) drink (the) milk.
(Youtwo) read the book.

(You) see(the)teacher.
(We)lead(the)students
(They) worship *Rama*
(We) worship *Krishna*
(We) see(thetwo) eyes.
(They) go to their houses.
(We two) drink the milk.
(He)remembers a child
(You) smell the lotus.
(We) take away the water.
(I) lead (a) friend.
(I) see (a) son.
(We) eat the fruits.

* See Rule 4 of Conjuuction of Visarga in Children's Sanskrit Grammar,

God protects (the) animals.
Children drink milk.
(The) son sees (the) face.
(The) men carry (the) lotuses.
(The) wise men worship God.
(The) fools eat leaves.
(The) students read (the) books.
(The) teachers are learned men
(God) knows (our) hearts.
(The) eyes see Krishna.
(The) friends see Rama.
(The) kings give wealth.

QUESTION.

[1] Conjugate अस् in indicative mood present tense through out.

[2] Decline पुत्र, मित्र, नर and हृदय.

[3] Write pown the Dual of the third per. pres. indticaive of अद् and वद्।

[4] what are the substitutes of घ्रा,स्था,and पा?

[5] Repeat the terminations of the Present Tense.

[6] What is final स् changed to ?

[7] Explain the change a Consonant undergoes when followed by a hard Consonant. Give instances.

[8] Correct the following:—कमल: अस्ति। नराणि गच्छन्ति। पुस्तकान् पठामि। बालः फलं अदति। मित्रः पण्डित असन्ति।

LESSON III.

THE THIRD CONJUGATION.

RULE.

(XII) Nothing is added on to the roots of the 3rd conjugation but the roots take duplicate forms before terminations.

Roots of the 3rd conjugation.

भृ* (बिभृ) to hold, bear, have, possess.
भी (बिभि) to fear, to be afraid, to live in fear.

RULES.

(XIII) ऋ, इ and उ are changed into अर्, ए and ओ respectively before the singular terminations of the third conjugation.

(XIV) In this cojugation न् of अन्ति is dropped.

* In this conjugation the duplicate forms are shown in circu' brackets.

EXAMPLE

	1st Pers.	2nd Pers	3rd pers.
Singular	विभर्मि	विभर्षि*	विभर्ति
Dual.	विभृवः	विभृथः	विभृतः
Plural.	विभृमः	विभृथ	विभ्रति
Singular.	विभेमि	विभेषि*	विभेति
Dual.	विभिवः	विभिथः	विभितः
Plural.	विभिमः	विभिथ	विभ्यति

SUBSTANTIVES.

MASCULINE.

रथ chariot.
खड्ग a sword.
रावण a king of लङ्का
वाण an arrow.
वानर a monkey.
भल्लूक a bear.

पाद leg.
लक्ष्मण { a younger. brother of राम
मास a month.
ग्रन्थ a book, a work.
स्वभाव nature.
चाप a bow.
वेग velocity, swiftness

NEUTER.

* Teachers to explain the change of सि into षि

पात्र a vessel. शास्त्र a science.

सूक्त a Vedic hymn. यान a conveyance

ADJECTIVES*

DECLINE IN ALL GENDERS.

उत्तम good. दुष्ट wicked.

खञ्ज lame. सुन्दर Beautiful.

INDECLINABLES.

विना without सह with, च and. चेत् if.

EXAMPLES.

रामो बाणै†रावणं जयति = Rama conquers Ravana with arrows.

पण्डितो मासेन पुस्तकं पठति = The learned man reads the book in a month.

चापेन बाणेन च रामं बोधामि = I know Rama by his bow and arrow,

पण्डितः शिष्येण सह गच्छति = A learned man goes with his pupil.

* Teachers to clearly explain the agreement of Adjectives and Nouns.

† Visarga followed by र is dropped and the preceding short vowel if any is lengthened; as, भानुः + राजते = भानू राजते।

EXERCISE.

THE INSTRUMENTAL CASE.

रथेन गच्छति ।
मुखेन पिबति ।
हस्तेन हरति ।
वानरो मुखेन फलमत्ति* ।

रामो लक्ष्मणेन सह गच्छति ।
नृपः खड्गेन नरान् रक्षति ।
बालो मुखेन दुग्धं पिबति ।
वाणेन रामोऽस्ति ।

पादेन खञ्जो†ऽसि ।
पवनो वेगेन वहति ।
नरः सूक्तैरीश्वरं भजति ।
पण्डिताः शास्त्रेण पश्यन्ति ।
रावणः स्वभावेन दुष्टोऽस्ति ।
कृष्णोऽश्वेन वनं गच्छति ।
नृपो बुधैः सह तिष्ठति ।
रामो लक्ष्मणेन सह वने वसति
रामो वानरैः सह रावणं जयति ।
शिष्यैः सह शिक्षकौ गृहं गच्छतः ।
कृष्णो हस्तेन धानानि यच्छति ।
नृपो मित्रेण सह सुखेन गच्छति ।
धनेन विना नरो दुःखेन जीवति ।

* Teachers to explain in full why फलम् + अत्ति = फलमत्ति ।

† See Rule 1 of Conjunction of Visarga in Children's Sanskrit Grammar.

भल्लूका वानराश्च सुखेन फलान्य*दन्ति ।
ईश्वरं न भजसि चेत् स्वभावेन मूर्खोऽसि ।

(He) reads with ease.

(He) speaks with (his) mouth.

Rama goes with (the) charioteer.

Kings live with good and learned men.

(They) are lame (of one) leg.

(You) run with (your) horse.

Monkeys run with bears.

Rama goes to (the) forest with Lakshman.

Men live in distress without Rama.

The childeats(the)fruits with his(two)hands

(The) fruits fall with (the) leaves.

Men live in fear without (their) swords.

[The] child carries away [the] books with [his] two hands.

Children read books and eat fruits with pleasure.

I read books and drink milk with pleasure.

Rama conquers Ravana with his arrows.

* See Rule (10) of Conjugation of Vowels in Children's Sanskrit Grammar.

(The) fruits fall from [the] tree and children take [them] away with pleasure.
Krishna drinks milk, eats fruits and smells the flowers with his friends

---

QUESTIONS.

---

[1] Where is the ई, of the root भी, change into ए ?

[2] State and explain the rules of सिन्ध of the following letters with instances.

a. अ or आ followed by ए, ऐ, ओ or औ

b, इ, उ, ऋ or लृ short or long folloed by any dissmilar vowel.

c, ए ओ followed by अ.

d, Visarga followed by र.

[3] When is न् changed into ण ?

[4] Decline fully पाद् पात्र, वाण and यान.

[5] Join the two sentences into one वानरो गच्छति, वालो विभेति ।

[6] Correct the following:—

पण्डिता पुस्तकानि विभन्ति। वानरा गमन्ति ।

बाला दुग्धं पान्ति । रामो रावणेन बाणं जयति । रामो लक्ष्मणं सह गच्छति ।

LESSON IV.

THE FOURTH CONJUGATION.

RULE

(XV.) In the fourth conjugation य is added on to the roots before the terminations.

EXAMPLE.

तुष् = TO BE PLEASED.

	1st Pers.	2nd Pers.	3rd Pers.
Singular.	तुष्यामि	तुष्यसि	तुष्यति
Dual.	तुष्यावः	तुष्यथः	तुष्यतः
Plural.	तुष्यामः	तुष्यथ	तुष्यन्ति

Roots of the fourth Conjugation.

पुष् to nourish.
लुभ to covet.
मुह to be silly, to faint.

शुष् to dry,
नृत् to dance.
नश् to perish,

SUBSTANTIVES.

MASCULINE.

भरत one of the brothers of Ram. बोध knowledge
निष्क a golden coin. ग्राम a village.
ब्राह्मण a Brahman (one belonging to the first or highest Hindu caste.)

NEUTER.

कल्याण = WELFARE.

INDECLINABLES.

†नमस् salutation, स्वस्ति Hail! न No, not, इव, like.

EXAMPLES.

ईश्वराय नमः = { Salutation to God. I bow to God.

नमः कृष्णाय रामाय च = { Salutation to Krishna and to Ram.

भरतो रामाय वनं याति = { Bharata goes to (the) forest for Rama.

वालेभ्यः स्वस्ति = Hail to (the) children.

† नमः and स्वस्ति govern a dative.

शिक्षकेभ्यो नमः = Salutation to (the) teachers.

शिष्येभ्यः स्वस्ति = Hail to (the) students

मूर्खाय पुस्तकं न यच्छामि = I do not give (the) book to (a) fool.

EXRECISE.

(THE DATIVE CASE.)

कृष्णाय जीवामि ।	बालो दुग्धाय तिष्ठति
ब्राह्मणाय यच्छामि ।	नरेभ्यः पुस्तकं यच्छामि ।
शिष्याय पुस्तकं यच्छति ।	बोधाय पठामि ।
शिष्या बोधाय शास्त्रं पठन्ति ।	कल्याणाय वसामि ।
मूर्खा धनाय पुस्तकानि पठन्ति ।	जीवेभ्यः स्वस्ति ।
नरा दुग्धाय ग्रामं गच्छन्ति ।	निष्काय न गच्छावः ।
कल्याणाय ब्राह्मणाय निष्कं यच्छामि ।	ब्राह्मणेभ्यो नमः ।

(I) give (the) milk to (my) son.

(We two) stay for a king.

(They two) go for Krishna.

(You two) read for knowledge.

We two nourish children for our happiness.

I speak for the welfare of the students.

(The) monkey dances for (the) fruits.

(The two) fools read for wealth,

Wealth is for pleasure.

Knowledge is not for sorrow.

Lakshman gives (a lotus to Rama.

(The) lame (man) waits for (a) carriage.

(We) worship God for (our) welfare.

(He) gives wealth to (the) people.

QUESTIONS.

[1] What is added on to the roots of the 4th conjugation before terminations?

[2] Conjugate fully any four roots of this conjugation in present tense.

[3] Decline सुन्दर in masculine as well as in neuter.

[4] Repeat all the terminations you have up to this time read.

[5] Correct the following :—

रामं नमः। शिष्यान् स्वस्ति। शिष्याबोधं शास्त्रं पठति। ब्राह्मणः खञ्जं धनं यच्छामि। and मूर्खौ नर्तति पण्डितो दर्शति।

LESSON V.

THE FIFTH CONJUGATION.

RULE

XVI In the fifth conjugation नु is added on to the roots before the terminations and is changed into नो in singular and optionally into न् in the 1st pers. dual and plural.

EXAMPLES.

धु = TO SHAKE.

	1st Person.	2nd Person.	3rd Person
Singular.	धुनोमि	धुनोषि	धुनोति
Dual.	धुनुवः, धुन्वः	धुनुथः	धुनुतः
Plural.	धुनुमः, धुन्मः	धुनुथ	धुन्वन्ति

दु = To onnoy, to distress.

	1st Pers.	2nd Pers.	3rd Pers.
Singular.	दुनोमि	दुनोषि	दुनोति
Dual.	दुनुवः दुन्वः	दुनुथः	दुनुतः
Pluarl.	दुनुमः, दुन्मः	दुनुथ	दुन्वन्ति

पवनः कमलानि धुनोति = (the) wind shakes (the) lotuses.

मूर्खो हृदयं दुनोति = (the) fool distresses the heart.

SUBSTANTIVES.

MASCULINE.

हय } the horse.
अश्व

प्रासाद the place.

सरोवर a tank.

धर्म्म } virtue.
आचार

EXAMPLE.

रावणो रामाद् बिभेति = | Ravana is afraid of Rama.

वृक्षात् फलं पतति = | (the) fruit falls from (the) tree.

EXERCISE.

The ablative case.

जलात् नयति ।
गृहात् हरति ।
प्रासादात् पश्यति ।
ग्रामाद् * गच्छति ।
मूर्खाद् बिभे । † ।
सुखात् पतन्ति ।

जीवा ईश्वराद् बिभ्यति ।
मूर्खो नरः पण्डिताद् । बिभेति ।
वृक्षात् पुष्पाणि पतन्ति ।
भल्लूकात् बिभेमि ।
वानराद् बिभ्यति ।
खड्गो रथात् पतति ।

* Mark well how to translate this kind of sentence.

† See Rule 5 of Conjugation of Consonants in Children's Sanskrit Grammar.

जलात् कमलानि नयन्ति ।
गृहात् धनं हरसि ।
प्रासादात् मित्रं पश्यामि ।

बाणः खड्गादुत्तमोऽस्ति ।
ग्रामात् निष्कं हरन्ति ।
बुधो मूर्खात् बिभेति ।

(He) falls from (the) horse.
(They) are afraid of (the) bear.
(They two) take away (their) books from home.
(He) reads without difficulty.
(A) child (does) not live without milk.
(The) lame (man) falls from (his) horse.
(Fools) fall from virtue.
(Rama) goes from forest to forest.
Rama) and Lakshman go from home to (the) forest.
(I) am afraid of Rama and Krishna.
(We carry) lotuses from (the) tank for Rama.
(Rama) goes to the forest with Lakshman and without Bharat.
(We two) see (the) moon from (the) palace.
(The) men go from village to village.

QUESTIONS.

[1] Give Sanskrit words for *virtue* and *horse.*
[2] State rule for the change of त् into द् ।
[3] What is added on to the roots of the fifth conjugation ?
[4] Repet the rule (XVI.)

[5] Correct the following:—क्षमलं धुणोति ।

LESSON VI.

THE SIXTH CONJUGATION.

RULE.

XVII* अ is added on to the roots of the sixth conjugation and is lengthened or dropped as in the first.

EXAMPLE.

प्रच्छ (पृच्छ) = To ask.

	1st Person.	2nd Person.	3rd Person.
Singular.	पृच्छामि	पृच्छसि	पृच्छति
Dusl.	पृच्छाव:	पृच्छथ:	पृच्छत:
Plural.	पृच्छाम:	पृच्छथ:	पृच्छन्ति

Roots of the sixth Conjugation.

इष् (इच्छ्) to wish.
विश् to enter.
सृज { to abandon. to creat.
दिश् to show, to direct
तुद् to inflict pain.

सिच् (सिञ्च्) to sprinkle.
मुच् मुञ्च { to leave. release.
क्षिप् to throw.
स्पृश् to touch.

* Take care that the vowels of the roots do not take their गुण in this conjugation as they do in the first. This is the only difference between the 1st and 6th. conjugation.

Declension of nouns and adjectives ending in आ।

FEMININE.

RULES.

XVIII After feminines ending in आ, औ, औस् आम् and ङ् are changed into ई, योस्, नाम्, and याम्; या is insorted before the terminations beginning with vowels except in the first two cases. Also the आ of the base is shortened before या and योस्।

XIX आ changes into ए to form vocative singular.

XX स् is dropped after bases ending in आ, ई, or any consonant.

EXAMPLE.

गङ्गा = The Ganges.

	Singular.	Dual.	Plural.
Nom.	गङ्गा	गङ्गे	गङ्गाः
Acc.	गङ्गाम्	गङ्गे	गङ्गाः
Ins.	गङ्गया	गङ्गाभ्याम्	गङ्गाभिः

Dat.	गङ्गायै	गङ्गाभ्याम्	गङ्गाभ्यः
Abl.	गङ्गायाः	गङ्गाभ्याम्	गङ्गाभ्यः
Gen.	गङ्गायाः	गङ्गयोः	गङ्गानाम्
Loc.	गङ्गायाम्	गङ्गयोः	गङ्गासु
Voc.	*हे गङ्गे	हे गङ्गे	हे गङ्गाः

SUBSTANTIVES.

MASCULINE.

वृक्ष a tree.
समय time.
चकोर a kind of bird.
रजनीकर § the moon.

SUBSTANTIVES.

FEMININE.

सीता wife of Rama.
लङ्का the island of Gylone.
यमुना the river Yamuna.
माला a garland.
देवता a deity.
चिन्ता anxiety.

---

* हे is an indeclinable sign of address.

§ After any word, meaning a night or cool or snow add कर then the whole will signify the moon. Ex. रजनीकर = she who makes night. शीतकर = she whose rays are cool &c.

अयोध्या the city. Ayodhya.
निशा night.
शिला a stone.
वाटिका a garden.
पाठशाला a school.
क्रीडा a sport, play.
प्रभा light.
चन्द्रिका the moon light

EXAMPLES.

नृपः प्रासादं विशति = The king enters. the Palace.

मूर्खाः पण्डितान् तुदन्ति = Fools inflict pain. on the learned.

EXERCISE.

THE GENITIVE CASE.

गङ्गाया जलमुत्तमं भवति।
ब्राह्मणस्य धनं शास्त्रमस्ति।
रावणो लङ्काया नृपोऽस्ति।
चन्द्रो निशाया मित्रमस्ति।
पुष्पाणां माला उत्तमा भवति।
सीता निष्कस्य मालां बिभर्त्ति।
कृष्णो यमुनाया जलं स्पृशति।
शिष्या वाटिकाया वृक्षान् सिञ्चन्ति।

भरतो रामस्य पादौ स्पृशति ।

बालकानां क्रीडया तुष्यामि ।

रामस्य बाणात्, रावणो बिभेति ।

देवतायाः * पादयोः स्मरति ।

चकोरश्चन्द्रस्य चन्द्रिकाभिस्तृप्यति ।

अयोध्यायां नृपस्य प्रासादश्चन्द्रं स्पृशति ।

पाठशालायाः समयो भवति ।

चन्द्रस्य मित्रं चकोरोऽस्ति ।

वनस्य वृक्षान् पवनो धुनोति ।

कृष्णस्य नयने कमले † इव स्तः

धनस्य चिन्तया दुःखं भवति ।

I carry (the) child's book.

We see (the) children's sport.

[The] deity of (the) forest throws (the) flowers

[The] flowers of (the) garden are beautiful.

[The] leaves of (the) tree fall on (the) stone .

[The] King's son enters (the) garden.

They give (the) garlands of flowers to (the) children.

---

* The object, of the root स्मृ generally takes 6th class terminations.

† See Rule 16 for conjugation of vowels in Children's Sanskrit Grammar.

You drink (the) water of (the) Ganges and eat (the) fruits of (the) garden.
(The) King of Lanka fears (the) arrows of Rama.

QUESTIONS.

1 Repeat the rules XIII, XIV. and XV.

2 Decline चिन्द्रका, वाटिका, अयोध्या and पाटशाला

3 What is the difference between the 1st and 6th conjugations ?

4 Had तुद् been a root of the 1st conjugation; what forms would it have taken in the present tence 3rd person ?

Correct the following:—

यमुनास्य जलं पिबामि । नरा बालान् न तोदन्ति ।
वाटिकायां जलंसे चति । नृपो नरान् दिशति ।

LESSON VII.

THE SEVENTH CONJUGATION;

RULE

XXI न is added on to the roots of the seventh conjngation, after the last vowel and its अ is dropped in dual and plural,

EXAMPLE.

भिद् = To break.

	1st. Per. Singular.	2nd. Per. Dual.	3rd. Per. Plural.
Singular-	भिनद्मि	भिनत्सि	भिनत्ति
Dual.	भिन्द्वः	भिन्थः	भिन्तः
Plural.	भिन्द्मः	भिन्थ	भिन्दन्ति

WORDS.

आज्ञा f. order.
प्रभात n. the morning.
भ्रमर m. the black bee.
न्याय m. a system of Hindu philosophy.
सङ्ग m. company.
गन्ध m. odour.
कच्छप m. a tortoise.
वनिता f. women.
स्नेह m. affection, friendship.
स्वास्थ्य n. tranquility. peace.
सूर्य m. the sun.
अट्टालिका f. an upper-story.
वातायन n. a window.
पृष्ठ n. the back.

ADJECTIVES*

Declined in all genders.

मलिन * dirty.
मधुर sweet.
नागर citizen.
पीत yellow.

* Masc. मलिन &c Neut. मलिनम् &c Femn.

तिक्त bitterr.
रक्त red.
नील blue.
हरित green.
श्वेत white.
सदाचार one whose conduct is good.

कोमल mild.
कठिन hard.
शीतल cold.
उष्ण hot.
चण्ड fierce.
आज्ञापालक one who is obedients.

RULE.

XXII when the masculine bases end in अ the अ is lengthend, to form feminines.

EXERCISE.

The Locative case.

प्रभाते भ्रमरास्तुष्यन्ति।
कमलेषु उत्तमो गन्धो भवति।
बालानां स्वास्थ्ये तुष्यामि।
अट्टालिकायां चन्द्रस्य प्रभा पतति।
नीलेषु रक्तेषु च कमलेषु भ्रमरास्तिष्ठन्ति।
यमुनाया जले नीलानि कमलानि सन्ति।
वातायने पवनोऽस्ति।
पवनस्य चण्डो वेगो वृक्षान् भिनत्ति।
यमुनायां कच्छपाः सन्ति।

मालिनी &c.

कच्छपस्य कठिने पृष्ठे तिष्ठसि न च शिलायाम्।
उद्यान नीलेषु, पीतेषु रक्तेषु च पुष्पेषु
मधुरो गन्धोऽस्ति।
कोमले हृदये दया भवति।
दुष्टानां कठिने हृदये दया न भवति।
मूर्खाणां सङ्गे सुखं नास्ति।
गृहे न्यायस्य पुस्तकं पठथ।
पाठशालायां शास्त्राणि पठामः।
लङ्कायां भल्लूका वानराश्च प्रासादान् भिन्दन्ति

There are leaves on (the) trees.
(There) are fruits in (the) garden.
(There) is (a) sweet odour in (the) flowers.
(There) are flowers and fruits in (the) garden.
(I) see Krishna in (the) chariot.
Two friends are on horse back,
(There) is tranquility in the village,
Students read in (the) houses,
(The) light of (the) sun falls on (the) trees,
Men are silly in distress,
Men dance in Ayodhya,
Chakoras delight in the moonlight,
[The] monkey has [a] fruit in [its] mouth,
[There] are no flowers in the garden,
We carry no fruits in [our] hands,

QUESTIONS.

[1] Repeat the rule XXI and explain it.
[2] Conjugate छिद् like भिद् ।
[3] Decline स्वास्थ्य, कच्छप and वातायन ।
[4] Decline पीत, हरित and रक्त in all genders,
[5] Correct the following:—
भ्रमरः कमलस्य पत्रं भिद्दति ।

LESSON VIII.

THE EIGHTH CONJUGATION.

RULE.

XXIII उ is added on to the roots of the eighth conjugation, and is changed into ओ singular and is optionally dropped before वस् and मस् ।

EXMPLE

तन् = To spread.

	1st Person.	2nd Person.	3rd Person
Singular,	तनोमि	तनोषि	तनोति
Dual.	तन्वः तनुवः	तनुथः	तनुतः
Plural,	तन्मः, तनुमः	तनुथ	तन्वन्ति

कृ = To do.

This root is conjugated under special rule.

Singular.	करोमि	करोषि	करोति
Dual.	कुर्वः	कुरुथः	कुरुतः
Plural.	कुर्मः	कुरुथ	कुर्वन्ति

THE PRONOUNS.

Declined under special rules.

किम् = Who what or which?

MASCULINE.

कः	कौ	के
कम्	कौ	कान्
केन	काभ्याम्	कैः
कस्मै	,,	केभ्यः
कस्मात्	,,	,,
कस्य	कयोः	केषाम्
कस्मिन्	,,	केषु

Pronouns have no Vocative case.

NEUTER.

किम्	के	कानि
,,	,,	,,

In all other cases it is declined as in the masculine.

FEMININE.

का	के	काः
काम्	,,	,,
कया	काभ्याम्	काभिः
कस्यै	,,	काभ्यः
कस्याः	,,	,,
,,	कयोः	कासाम्
कस्याम्	,,	कासु

Indeclinables.

* कुत्र where? कुतः whence? कथम् why, how? कदा when?

EXAMPLES.

मित्र, कुत्र गच्छसि,? = where do you go, freind?
शिष्याः, किं पठथ? = what do you read, students

* The rules to form Indeclinables with certain affixes may be learnt by heart. see Children's Sanskrit Grammar, Page 30 &c.

EXERCISE.

The vocative case and question forms.

बुधा, बोधथ ।
चन्द्र, धावसि ।
ईश्वर, रक्षसि ।
रावण, नश्यसि ।
बालाः, कुत्र गच्छथ ।
पुत्र, अश्वा रथं वहन्ति ।
बुध, कस्य गृहे वससि ।
कस्या गृहे वसथ, बालाः ।
शिष्य, कमलानि को नयति ।
सीते, वनं कथं न पश्यसि ।
मूर्खाः, कृष्णं कथं न भजथ ।
लक्ष्मण, भल्लूका वानराश्च नृत्यन्ति ।

मित्र, बालो नीलानि कमलानि नयति ।
बाल, कथं धावसि ।
मूर्खाः, मुह्यथ ।
सूर्य, चण्डोऽसि ।
पण्डिताः, पठथ ।
भरत, किं वदसि ।
किं दिशथ, शिक्षकाः ।
पण्डितौ, कस्मै तिष्ठथः ।
मूर्ख, कथं नृत्यसि ।
कस्या दुग्धं पिबसि, पुत्र ।
मित्र, कथं जीवान् तुदसि ।
कृष्ण, नराणां हृदये तिष्ठसि ।

सीते लङ्कायां वानरा भल्लूकाश्च वृक्षान् धुन्वन्ति, फलानि अदन्ति, शिलाः क्षिपन्ति, प्रासादांश्च भिन्दन्ति ।

Whose son is Ráma?

God, Thou [dost] protect.

Where (do you) go, fools?

For whom (do you) go?

Who go to [the] garden;
Whom* [do you] see, friends?
What [do you] see friends?
Whose book is good; friends?
What [dost thou] read friend?
What tree bears fruits, students?
What [do you two] read, O men?
Children, why [do you] not take† milk?
O men, why [do you] not worship God?
Rama, why [do you] go to (the) forest?
Children, whose sons are [you] ?
What tree (do you) touch, O children?
What fruit (do you) eat, O friends?
What leaves have you in (your) hands, O students?
Teacher, we have green leaves and red fruits.
Friend, whom does Krishna like?
O friend, Krishna likes learned men and sages.

QUESTIONS.

(1) Repeat the rule XXIII. and explain it.

* Use here in the feminine.

† Thus of course should be 'drink' in Sanskrit.

[2] Conjugate कृ in Present Tense.

[3] What is meant by.........? (Teachers to put important and necessary words here).

[4] Correct the following:—

का जना गच्छन्ति । कायां पाठशालायां पठसि पुस्तकं, केभ्य यच्छामि । शिष्या कुत्र पठन्ति ।

LESSON IX.

THE NINTH CONJUGATION,

XXIV ना is added on to the roots of the ninth conjugation, which is changed into नी before dual and plural terminations but into न् before terminations beginning with vowels.

Roots of the ninth conjugation.

क्री = To buy.

	1st. Pers.	2nd Pers.	3rd Pers.
Singular	क्रीणामि	क्रीणासि	क्रीणाति
Dual.	क्रीणीवः	क्रीणीथः	क्रीणीतः
Plural.	क्रीणीमः	क्रीणीथ	क्रीणन्ति

ग्रह् [ग्रह्] = To take, to caeh.

* *Roots, when used with Prefixes generally change their meaning.*

INSTANCE.

हृ with अप to take away.
गम् with अनु to go after, to follow.
भु with अनु, to feel, to experience.
भु with सम्, to be possible.
स्मृ with वि, to forget.
गम् with आ to come.
नी with आ, to bring.
नी with प्र, to compose, to write.
हृ with वि, to play.
स्था with उत् to stand up, to get up.
विश् with उप to sit.
नश् with वि to be destroyed.

Nouns of the masculine gender ending in इ or उ.

RULES

XXV Before the terminations औ and अस्

*उपसर्गबलाद् धातोर्वलमन्यत्र नीयते ।
प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत् ॥

(of द्वितीया) the last vowels of the nouns ending in इ or उ are lengthened and after these lengthened vowels the vowels of the terminations are dropped.

XXVI After nouns ending in इ or उ in masculine, आ is changed into ना आम् is changed into नाम् and the preceding vowel is lengthened, and इ is changed into औ and the preceding vowel is dropped.

XXII Before the terminations अस् (except that of द्वितीया) and ए and also in Vocative singular the इ or उ is changed into ए or ओ respectively.

GENERAL RESULTS AND EXAMPLES.

कवि a poet. साधु a sage, good man...

Singular	Dual	Plural
कविः	कवी	कवयः
कविम्	कवी	कवीन्

कविना	कविभ्याम्	कविभिः
कवये	कविभ्याम्	कविभ्यः
कवेः	कविभ्याम्	कविभ्यः
कवेः	कव्योः	कवीनाम्
कवौ	कव्योः	कविषु*
कवे	कवी	कवयः

साधुः	साधू	साधवः
साधुम्	साधू	साधून्
साधुना	साधुभ्याम्	साधुभिः
साधवे	साधुभ्याम्	साधुभ्यः
साधोः	साधुभ्याम्	साधुभ्यः
साधोः	साध्वोः	साधूनाम्
साधौ	साध्वोः	साधुषु
साधो	साधू	साधवः

WORDS.

हस्त m. a hand.
गुरु m. teacher.
विकसित adj. blown.
कुसुम n. a flower.

* See rule (V) of this book.

अरुण ‡ adj. reddish.
पतङ्ग or पतग m. a bird.
कलकल m. noise.
यदा ind. when.
तदा ind. then.
तारा f. star.
अपि* ind. too, even.
तड़ाग m. a pound.
कीदृश adj. { of what kind ? (What kind of.
पाठ m. a lesson.
उपरि ind. upon.
दर्शन n. sight.
अधुना ind. now.
किन्तु ind. but.
आनन्द m. Pleasure.
यद्यपि ind. though.
तथापि ind. still.
यतः ind. because.
नाम ind. { Namely, by name.
ओम् or आम् ind. yes.
लता f. a creeper.
बाढ़म् ind. well.
प्रिय adj. { beloved favourite.

EXAMPLES.

साधुरीश्वरस्य प्रियो भवति = { A sage is a favourite of God.

कवयो ग्रन्थान् प्रणयन्ति = Poets write books.

रामस्य पूजायां सुखमनुभवामि । = { I feel pleasure in th worship of Rama.

‡ In Feminin अरुणा

*Sometimes अपि is used as a sign of question as अपि कुशली भवान् ? Are you well ?

अधुना अरुणं कुसुमं विकसितं भवति ।	Now the red bud is opening.
श्वेतः प्रासादः कस्यास्ति? =	To whom does th white palace belon

EXERCISES.

कुतः आगच्छसि मित्र? उद्यानात् ।
हस्ते किमस्ति? पुष्पाणि फलानि च सन्ति ।
कस्मै नयसि ? गुरवे ।

गुरुः पुष्पैः फलैश्च किं करिष्यति ।	ईश्वरस्य प्रतिमायाः पूजनम्
कस्मिन्समये गुरुः प्रतिमायाः पूजां करोति ?	यदा सूर्यस्य अरुणाभिः प्रभाभि संसारोऽरुणो भवति, पतगाः क लकलं कुर्वन्ति, पवनो विकसि तानां कुसुमानां मधुरं गन्धं हरति भ्रमराश्च कमलेषु विह रन्ति ।
अधुना तु सूर्यस्य प्रभाया दर्शनमपि न भवति किन्तु चन्द्रस्यैव चन्द्रिका नयनानामानन्दं तनोति ।	यद्यपि सूर्यस्य दर्शनं न भवति तथापि प्रभातमा सन्नमस्ति, यतस्ताराणां प्रभा मलिना भवति ॥

Whence, friends ? From (the) garden.
With whom ? With (our) friends.

* Mark the Idiom.

When (you) go to (the) garden, what do you see there?	We see ponds, birds trees, creepers, leaves flowers and fruits.
What kind of flowers does देवदत्त like ?	देवदत्त likes reddish flowers; but यज्ञदत्त likes yellow (ones)

QUESTIONS.

[1] Repeat the rule XXIV and explain.

[2] Conjugate ग्रह् like क्री.

[3] What is meant by the root हृ when join to the prefixes प्र, आ, सं. वि or परि ?

[4] Decline गुरु.

[5] Write down ten indiclinables, with their meanings.

[6] Correct the following:—

कस्मिन् तड़ागे श्वेताः कमलानि सन्ति ? शिष्यः पितान् कुसुमान् आनयति । न्यायस्य पुस्तकानि क्रीनामि । नरा ब्राम्हणस्य पादौ स्पृशन्ति । वृक्षे पतंगानां दर्शनो न भवति ।

LESSON X.

The Tenth Conjugation.

XXVIII अय is added on to the roots of the tenth conjugation.

EXAMPLES.

(चुर् चोर) = To steal.

	1st. Pers.	2nd Pers.	3rd Pers.
Singular.	चोरयामि	चोरयसि	चोरयति
Dual.	चोरयावः	चोरयथः	चोरयतः
Plural.	चोरयामः	चोरयथ	चोरयन्ति

Roots of the tenth conjugation.

चिन्त् to contemplate.
रच् to arrange.
स्पृह् to desire.
घुष् (घोष्) to proclaim.
भूष् to adorn.
तड् [ताड्] to beat.
वर्ण् to extol, to describe.
प्री [प्रीण्] to please.
प्रथ to publish.
कथ to tell.
गण to count.
चल् [चाल] to wash.
पूज् to worship, to adore,
दण्ड् to punish.

WORDS.

जनक m. father.
एव ind. only.
चर्पटिका f. a slap.
नाविक m. a sailor.
श्लोक m. a poem.
अधिकम् adv. { More, than, or much more.
नदी f. a river.
नौका f. a boat.

दण्ड m, { a stick. punishment.	विद्या f. knowledge.
मणि m. a jewel.	चोर m. a thief.
भूषण n. an ornament.	पशु m. a beast.
मान्य m. respectable.	जन m. a man, a person

IMPORTANT PRONOUNS.

Declined under special rules.

अस्मद् = I.

अहम्	आवाम्	वयम्
मां, मा*	आवां, नौ	अस्मान् नः
मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
मह्यं मे	आवाभ्याम्, नौ	अस्मभ्यम्, नः
मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्
मम, मे	आवयोः नौः	अस्माकम्, नः
मयि	आवयोः	अस्मासु

युष्मद् = Thou

त्वम्	युवाम्	यूयम्
त्वां, त्वा	युवां वाम्	युष्मान् वः

* The secondary forms of अस्मद् and युष्मद् can never be used in the begining of a sentence or a line of poetry.

त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
तुभ्यं, ते	युवाभ्याम् वाम्	युष्मभ्यम्, वः
त्वत्	युवाभ्याम्	युष्मत्
तव, ते	युवयोः, वाम्	युष्माकम्, वः
त्वयि	युवयोः	युष्मासु

तत् = He, she or it.

XXIX The final द् of तद् एतद् and यद् is dropped before terminations and in singular of Nominative case the त of तद् and एतद् changes into स and ष respectively except neuter. In other numbers and cases it is declined like किम्.

EXAMPLES.

MASCULINE.

सः	तौ	ते	&c.

Feminine.

सा	ते	ताः	&c.

Neuter.

तत्	ते	तानि	
तत्	,,	तानि	&c.

एतद् = This.

Masculine	एषः	एतौ,	एते	&c.
Feminine	एषा	एते	एताः	&c.
Neuter	एतत्,	एते	एतानि	&c.

यद् = Who, what or which.

Masculine	यः,	यौ,	ये	&c.
Feminine	या,	ये	याः	&c.
Neuter	यत्.	ये	यानि	&c.

भवत्* = you.

XXX Masculine Nouns ending in वत् and मत् prefix न् to the final त् in the first five inflextions and in Nominative singular the final त is dropped adn the penultimate अ is lengthened.

EXAMPLE.

Singular	Dual	Plural.
भवान्	भवन्तौ	भवन्तः
भवन्तम्	भवन्तौ	भवतः
भवता	भवद्भ्याम्	भवद्भिः

* Always used in the 3rd person.

भवते	भवद्भ्याम्	भवद्भ्यः
भवतः	भवद्भ्याम्	भवद्भ्यः
भवतः	भवतोः	भवताम्
भवति	भवतोः	भवत्सु

EXAMPLES.

तत् पुस्तकं कस्यास्ति? = To whom does that book belong?

वाटिका ममाऽस्ति । = The garden belongs to me.

कुत्र गच्छति भवान्? = Where do you go to?

यूयं मम मित्राणि स्थ । = You are my friends.

त्वं किं चिन्तयसि देवत्त = What dost thou contemplate, Devadatta

EXERCISE.

The pronouns.

विद्या उत्तमं धनमस्ति । चौरा धनानि हरन्ति न च विद्याम् । विद्या नराणां भूषणं भवति, विद्यां विना च नराः पशव इव भवन्ति । यो विद्यां बिभर्ति, तं जनाः बुध कथयन्ति । बुधान् नृपाः प्रीणयन्ति कवयश्च वर्णयन्ति । बुधा नराणां कल्याणमेव चिन्तयन्ति यो विद्यां यच्छति

तं जना गुरुं कथयन्ति। गुरुर्जनकादधिकं मान्यः§। यः शिष्यो न पठति, तं गुरुर्दण्डयति। यो मूर्खैः सह क्रीडां करोति, पाठं च विस्मरति तस्मै शिक्षकश्चपेटिकां यच्छति। एष दण्डः शिष्याणां कल्याणाय भवति। गुरवः शिष्यान् पुत्रानिव पश्यन्ति। यदा शिष्याः सदाचारा भवन्ति,। तदा शिक्षकाणां हृदये आनन्दो भवति। यो गुरूणां प्रियः स नृपाणां मान्यो भवति।

(There) is a king named *Dasaratha* in *Ayodhya.* Rama, Lakshman, Bharata and Satrughna are his sons. The sons of *Dasaratha* are § all well-behaved and are also learned. When Rama goes (out for a walk), citizens see him from windows. Rama is obedient to (his) father by nature. Rama goes to forest by order of *Dasaratha*; Sita and Lakshman follow him. Rama throws away (his) ornaments and takes a bow and (some) arrows. Sages touch (the) feet of Rama. *Rama's* face is like the moon and his hands are like lotuses. Now monkies and bears become his friends. The sight of *Rama* makes

§ अस्ति or भवति is generally understood,

*सदाचारः: ।

us happy. Ravana is the king of *Lanka*. He takes away Sita. Rama conquers Ravana and takes Sita. Rama gives away Lanka to *Vibhishana*. Rama comes to *Ayodhya* with *Sita*, *Lakshman* and (his) friends. Rama favours the good and punishes the wicked Poets extol Rama.

QUESTIONS.

[1] Decline अस्मद्, युष्मद् भवत्, यद् and तद्.

[2] What are the substitutes of पा, घ्रा, स्था, दा मो and गम् ?

[3] Seven तेs occur in the declension of Pronouns, what are they ?

[4] Decline धनवत् बुद्धिमत् and श्रीमत् like भवत्

[5] Correct the following:—

भवान् किं पठसि ? भवन्तः किं कुरुथ ?
अहं भवन्तः पृच्छामि । ते पुस्तकं कुत्राऽस्ति ?
मे पुष्पं यच्छति बालः । नौ पश्यति नृपः ।
वो वाटिका वयं पश्यामः । नः कमलानि
सुन्दराणि सन्ति । चौरा धनानि चोरन्ति ।
तान् नृपो दण्डति ।

LESSON. XI

Miscellaneous.

Imperative.

PARASMAIPAD TERMINATIONS.

	1st person.	2nd person.	3rd. person.
Singular.	आनि	हि	तु
Dual.	व	तम्	ताम्
Plural.	म	त	अन्तु

RULES.

XXXI These terminations are added to the roots after conjugational signs.

XXXII हि, of the Imperative mood, is dropped when preceded by अ.

EXAMPLES. *

भू = to be.

	1st person.	2nd person.	3rd person.
Singular.	भवानि	भव	भवतु

* The Imperative forms of the roots of the 2nd 3rd, 5th & and 9th conjugations are not shown in this part on accon nt of their being a little difficult.

	1st person	2nd person,	3rd person,
Dual.	* भवाव	भवतम्	भवताम्
Plural.	* भवाम	भवत	भवन्तु

तुष्.

Singular	तुष्याणि	तुष्य	तुष्यतु
Dual.	तुष्याव	तुष्यतम्	तुष्यताम्
Plural.	तुष्याम	तुष्यत	तुष्यन्तु

प्रच्छ्

Singular	पृच्छानि	पृच्छ	पृच्छतु
Dual	पृच्छाव	पृच्छतम्	पृच्छताम्
Plural.	पृच्छाम	पृच्छत	पृच्छन्तु

चुर्

Singular	चोरयाणि	चोरय	चोरयतु
Dual	चोरयाव	चोरयतम्	चोरयताम्
Plural	चोरयाम	चोरयत	चोरयन्तु

INDECLINABLES.

मा not (don't) सपदि soon, वा or, यथा as यदि if, यत् that.

* See Rules VII and IX of this book.

MISCELLANEOUS EXERCISE.

पश्य अट्टालिकायां नृप उपविशति। स रक्तानां पीतानां नीलानां च कुसुमानां मालां बिभर्त्ति। स वातायनात् अस्मान् पश्यति। एषोऽस्माकं मान्योऽस्ति। एतस्मै वयं नमः कुर्मः। अधुना उद्यानं गच्छत। पश्यत तडागं, वृक्षान्, फलानि, पुष्पाणि च। जलं पिबत फलानि च भक्षयत। तिष्ठ शिलायाम्। अपि कल्याणं भवतः! भवतां दयया।

Go there where he is. Don't come with me. Don't drink the water of this pond. Why? The water is very good because there are lotuses in it. Yes, there are lotuses but the water is dirty. Let it be dirty but I am pleased with its sweet odour. If you are pleased, drink it and feel pleasure.

पश्य लक्ष्मण वृक्षेषु पुष्पाणि च फलानि च।
हरितानि च पत्राणि कोमलान्युत्तमानि च ॥ १ ॥
क्रीडां कुर्वन्ति पतगा भक्षयन्ति फलानि च।
धावन्ति चापि तुष्यन्ति क्रीडन्ति कुसुमेषु च ॥ २ ॥
धुनोति पवनो वृक्षान् पत्राणि निपतन्ति च।
विभ्यत्येते कलकलं कुर्वन्ति पतगास्तथा ॥ ३ ॥

SENTENCES FOR DAILY USE.

School boys to take care to use the Sanskrit Sentences daily in their class (in Sanskrit hour) when necessary.

Present, sir. उपस्थितोऽस्मि श्रीमन् ।
He is not present, sir. नोपतिष्ठते श्रीमन् ।
He is sick. पीडितोऽस्ति ।
It is mine. मदीयमेतद् ।
May I go out, sir ? अप्यहं बहिर्गच्छेयं श्रीमन् ?
I will return very soon. अतिशीघ्रं परावर्त्तिष्ये ।
I will come presently. एष आगच्छामि ।
Excuse me, sir, this is my first fault. क्षम्यतां श्रीमन्, प्रथमोऽयमपराधः ।
I canmot. न शक्नोमि ।
It is my turn. मदीयोऽयं वारः ।
Very well. बाढम् ।
Yes. ओम् or आम् ।
I was long ill. चिराय पीडितोऽहमासम् ।

Boys to sign their Sanskrit exercises in

any of the following forms:—

लिपिरियम् or लिपिरियम् or लेखोऽयम् ।

———————— *

लिखितमिदम्

———————— †

अलिखदिदम्

———————— §

APPLICATIONS.

श्रीमत्सु

दयासागरेषु सविनयं निवेदयति ।

यत्,

आगामिनि गुरुवासरे मम गृहे सत्यदेवपूजामहोत्सवोऽस्तीति कृपया ममानागमनापराधः क्षम्यतामिति ।

सोमे द्वितीयायाम्
शके चैत्रे
मुद्गलपुरे

अध्यापकः
श्रीदेवदत्तशर्म्मा

* Name in 6th class singular, as, देवदत्तस्य ।

† Name in third class singular, as, देवदत्तेन ।

§ Name in 1st class singular, as, देवदत्तः ।

श्रीमत्सु महामान्येषु आर्यवर्य श्रीमदध्यापकमहाशयेषु सविनयं निवेदनम्,

यत्,

अद्य मम गृहे रामजन्ममहोत्सवोऽस्ति इत्यहमस्मिन्नेव क्षणे गृहं जिगमिषामि। एष मम कनीयान् भ्राता द्वारि तिष्ठति। स मत्पितृचरणानामनुमतिपत्रमानीतवानस्ति। तदेतत्सहकारेण समर्पयामि। आशासे शेषसमयार्थमवकाशदानेन अनुग्रहीष्यति श्रीमान् इति,

श्रीमतामन्तेवासिनः
श्रीसुरेन्द्रनाथस्य

श्रीगुरुवर्य्येषु प्रणम्य निवेदयति,

यत्,

व्यथयति मां शिरःपीडेति लिखितुमप्यधिकं न शक्नोमि। अनुमतिश्चेत् पठनं विहाय क्वापि स्वपिमि।

भवदाज्ञापालनव्रती
बालमुकुन्ददासः।

श्रीमत्सु करुणावरुणालयेषु गौरवागारेषु सलज्जं निवेदयामि यदद्य पाठशालायां गन्तुं विलम्बो माभूदिति भिया विनैव भोजनं समायातोऽस्मि। अधुना तु क्षुधा

प्राबल्यात् चक्षुर्ज्वलति वचो धडत्करोति शिरश्च स्फुटतीव तदनुमतिश्चेत् सपदि गत्वा अस्य चिकित्सां सम्पादयामि इति ।

{ यौष्माकीणः
श्रीचुन्नीलालशर्मा ।

श्रीमत्सु परमपूजनीयाध्यापकचरणेषु सप्रश्रयं निवेदनम्,
यत्,

ह्यः ससम्भारं पूजितायाः सरस्वतीमूर्त्या अद्य विसर्जनं भविष्यतीति वयमपि प्रणन्तुं तां जगदम्बिकां जिगमिषाम इति होराद्वयार्थमवकाशमुरीकृत्य दयनीया वयमिति ।

{ श्रीमदीयदयाभाजनानाम्
द्वितीयवर्गीयच्छात्राणाम्

परमपूजनीयश्रीसंस्कृताध्यापकमहोदयेषु सप्रणति निवेद्यते,
भगवन्,

किञ्चिदत्यावश्यकं कार्यमिति गृहं निगमिषामि, अतः स्वहोरार्थमवकाशप्रदानेन अनुगृह्यतामेष जन इति

{ भवन्मात्रावलम्बनेन
श्रीकमलानन्दचन्द्रेण [illegible]

श्रीमत्सु धन्यमान्यवरान्येषु सप्रश्रयं निवेदनम्,
यत्,

ह्यः पाठशालागमनसमये एव मम भ्राताऽकस्मा
मथुरानगरीतः समायात इति चिरकालोत्तरंमिलित
स्यैवाग्रहेण नाहमायातः पठितुं तत् चम्येत श्रीमत
चेदत्यन्तं कृतार्थः स्यामिति।

श्रीमतामाज्ञापालकच्छात्रस्य
श्रीशिवनन्दनस्य

(INVITATIONS.)

श्रीमत्सु सविनयं निवेदनमिदम्
महामान्य,

आगामिनि रविवासरे सायंसमये आसन्नाकीनरङ्ग
भूमौ व्यायामक्रीडा भविता तद् अवकाशश्चेत् श्रीमत
सानुग्रहमागत्य सनाथनीया वयम्।

निवेदकः
श्रीहेमचन्द्रदासः
कार्यसम्पादकः

श्रीमन्,

परश्वोऽस्माकं संस्कृतसमाजो भविष्यति तत् कृपय
स्वीयशुभागमनेन भूष्यतां मण्डलमस्मदीयमिति प्रार्थ
यते।

श्रीललितचन्द्रः

कार्यसम्पादकः

LETTERS.

(TO A CLASS FRIEND.)

प्रिय सतीर्थ,

अद्य पाटलिपुत्रस्थपाठशालायां पठितुमारब्धवानस्मि, किन्तु अध्यक्षः, पाठकाः, स्थानम्, उद्यानम्, सहचरा, भृत्याः, पोठिकाश्च निखिलं नव नवमेव पश्यन् अत्यन्तं विमनाः संजातोऽस्मि, भवादृशानां सोदराविशेषाणां सपाठिनां सहवासः सर्वदा स्मर्यते, अध्यापकेषु मम प्रणतयः कथनीयाः प्रीतिपत्त्रं च सर्वदा प्रेष्यम्

१——१——८१ | त्वदभिन्नहृदयः
पाटलिपुत्रात् | श्रीमोतीलालदासः

(FROM A STUDENT TO HIS TEACHER*)

परमपूजनीयश्रीगुरुचरणेषु प्रणम्य निवेदयति

भगवन्, श्रीचरणानां कृपया अस्माकमखिलं कुशलमस्ति, सम्प्रति अहं रघुवंशं पठामि यत्र सन्देहो भवति तत्र रेखाभिरङ्कयामि, यदा तत्र भवन्त आयास्यन्ति तदा प्रक्ष्यामि। इति किमधिकं विनिवेदयेत्।

श्रीमच्चरणाम्बुजरोलम्बः
श्रीप्रसन्नचन्द्रशर्म्मा।

* If the teacher is a Brahman.

(FROM A STUDENT TO HIS TEACHER *)

माान्यवरश्रीमदध्यापकवर्येषु सादरं निवेदनम्।

यत्,

यदारभ्य भवान् नगरमिदं परित्यज्य काशीं प्रयातस्तदारभ्य अद्यावधि अनुग्रहपत्रेणैकेनापि न सनाथितोऽस्मि तत्कस्तन ममापराधः स्मर्यते वा अभाग्यमेव वा मदीयम्। आशासे संस्मृत्य मम परमोत्कण्ठां विस्मृत्य च मम बालचापलजनितानपराधान् कृपापत्रेण मां जीवयिष्यन्ति आर्याः। इति

युष्मदाज्ञापालनैकव्रतिनः

श्रीपूर्णचन्द्रस्य

(FROM A TEACHER TO HIS STUDENT.)

प्रियवत्स,

तव पत्रमालोक्य अत्यन्तमानन्दितोऽस्मि, अनवद्यां विद्यामासादय, चिरं सुखेन जीव, मातापितरौ च सर्वदा तोषय। तव शीलं विनयं च सदैव स्मरामि तव प्रतिदिनमेधमानामुन्नतिं चावलोक्य सदा सुखी भविष्यामि, किमधिकं कथयामि,

तव सदाचारतुष्टः

श्रीमहेशशर्मा

* Let the teacher be a Brahman or any.

FROM A SON TO HIS FATHER.

श्रीमत्सु परमपूजनीयसर्वोत्तमोपमायोग्यमहामान्य-श्रीतातचरणेषु कोटिशः प्रणतयो विलसन्तु ।

श्रीमच्चरणानामनुग्रहेण सर्वदा सुखमनुभवामि प्रसीदामि च ।

अस्मिन् सप्ताहे कृपापत्रमार्यपादानाम् न प्राप्तवानस्मि अत एव चिन्ताकुलोऽस्मि ध्यानेनैव कदाचिद् श्रीमतश्चरणयोः प्रणमामि कदाचिन्मातुरङ्के उपविशामि कदाचिद् भगिनीभिः समालपामि कदाचित् च भ्रातृभिः सह क्रीडामि । इति

भवल्लालितः
श्रीराजेन्द्रशर्मा

TO A FRIEND.

मित्रवर,

चिराय तव पत्रं न प्राप्तम् अहं तु गतगुरुवासरादेव प्रत्यहं पत्रं लिखितुमयते, किन्तु अत्र तद्दिव दिनमारभ्य अद्यावधि देव्या वात्सरिकपूजामहोत्सव आसीत् मया च तस्मिन्नेव व्यासक्तेन गीतानि हरिकीर्तनानि च शृण्वता नृत्यानि अभिनयांश्च पश्यता रात्रयोऽतिवाहिताः, देवीपूजामवलोकयता मित्रैः सह क्रीडता च दिनानि यापितानि । अद्य तु भगवतीं विसृज्य प्रजागरालसोऽपि बहुपरिश्रममन्थरोऽपि कथमपि विलिख्य पत्रमिदं प्रेषयामि न जाने तव पत्रं कदा लप्स्ये इति ।

त्वदीयः स एव
[illegible]

LIST OF ABBREVIATIONS.

A......Atmanepada.
Adj...Adjective.
Adv...Adverb.
C......Conjunction.
F......Feminine.
Ind...Indeclinable.
Inter...Interjection.
M......Masculine.
N......Neuter.
P......Parasmaipad,
Pro...Pronouns.
U......Ubhaya Padi- (P and A)
V......Verb.

GENERAL GLOSSRAY.

I

(FROM SANSKRIT INTO ENGLISH.)

अट्टालिका f. an upper story.
अद् 2nd c to eat.
अधिक adj. adv. much, more or much more.
अधुना ind. adv. now
अपि ind. even.
अयोध्या f. name of a city.
अरुण adj reddish.
अश्व m. a horse.
अस् 2nd c. p. to be.
अस्मद् pro. I.
आचार m. conduct.
आज्ञा f. order
आज्ञापालक adj. obedient
आनन्द m. pleasure, happiness.
इव ind. like, as.
इष् (इच्छ्) 6th c. p. to wish.
ईश्वर m. God.
उत्तम adj very good
उपरि ind upon, on.
उष्ण adj. hot
एतद् pro this, it.
एव ind only.
ओम् or आम् ind yes.

क

कच्छप m, a tortoise.
कठिन adj, hard.
कथ् 10th c. u, to tell
कथम् ind. adv, how why
कदा ind, adv, when
कमल n. a lotus
कलकल m. noise

कल्याण n. welfare good

कवि m, a poet

किम् pro, what, who

किन्तु ind, but

कीदृश adj,of what kind?

कुत्र ind, where?

कुसुम n, a flower

कृ 8th c u to do

कृष्ण m, son of वसुदेव

कोमल adj mild

क्री 9th c, to buy

क्रीडा f, play, sport

क्षल् [क्षाल्]10th c, u, to wash of

क्षिप् 6th c,u,to throw

ख

खञ्ज adj, lame

खड्ग m, a sword

ग

गङ्गा f, the Ganges

गण 10th c, count

गन्ध m, odour

गम् (गच्छ) 1st c. p. to go with आ to come

गुरु m, teacher

गृह n. a house (in pl. both m, and n.)

ग्रन्थ m, a work, book

ग्रह् (गृह्) 9th c, to take. to catch

ग्राम m, a village

घ

घुष् 10th c, to proclaim

घ्रा (जिघ्र) 1st c, to smell

च

च ind and

चण्ड adj, hot, fierce

चन्द्र m. the moon

चन्द्रिका f, the moon-light

चपेटिका f, a slap

चाप m, a bow

चिन्त् 10th c, to contemplate

चिन्ता f, anxiety

चुर (चोर्) { 10th c. to steal.

चेत् ind. if

चौर m. a thief.

ज

जन m. people a person.

जनक m. father or father of सीता.

जल n. water

जि 1st c. p. to conquer.

जीव 1st c, p. to live.

जीव m. life, an animal.

त

तड् (ताड्) 10th c. to beat.

तड़ाग m. a tank.

तथा ind. still, manner, so.

तथापि ind still.

तद् pro. he. she. that, or it.

तदा ind. then.

तन् 8th c. to spread.

तारा f. a star.

तिक्त adj. bitter.

तुद् 6th. c. p. to inflict. pain on.

तुष् 4th c. p. to be pleased, or satisfied.

द.

दण्ड् 10th c. to punish.

दण्ड m. a stick or a punishment.

दर्शन n. a sight.

दशरथ m. the father of Ram.

दया f. kindness.

[दा यच्छ] 1st c. p. to give.

दिश् 6th c. u. to show or direct.

दु 5th. c. to annoy, to distress.

दुःख n. misery, pain, distress, difficulty.

दुग्ध n. the milk.

दुष्ट adj. wicked bad.
दृश् [पश्य] 1st c. p. to see.
देवता f. a deity.

ध

धन n. wealth.
धर्म m, virtue, duty,
धाव् 1st c, p, to run,
धु 7th c, p, to shake,

न

न ind. no not.
नमस् ind. saluation.
नयन n. eye.
नर m. a man.
नश् 4th c. p. to perish.
नागर m. a citizen.
नाम ind. namely, by name.
नाविक m. a sailor.
निशा f. night.
निष्क m. a gold coin.
नी 1st. c. u. to carry. with आ to bring; with प्र to compose;
नील adj. blue.
न्याय m. a system of Hindu philosophy.

प

पठ 1st p. c. to read, to learn,
पण्डित m, a learned man,
पत् 1st c. p. to fall.
पतग m. a bird.
पत्र n. eye.
पवन m. wind.
पशु m. a beast.
पा [पिब्] 1st. c. p. to drink.
पाठ m. a lesson.
पाठशाला f. a lesson.
पात्र n. a vessel.
पाद m. a foot.
पीत adj. yellow,
पुत्र m. a son.
पुष् 4th c. p. to nourish. and पुष्प n. a flower.
पुस्तक n, a book.

पूज् 10th c to adore.
पूजा f worship.
पृष्ठ n back.
प्रच्छ [पृच्छ] 6th c p. to ask.
प्रथ् 10th c publish.
प्रभा f light.
प्रभात n the morning.
प्रसन्न adj happy.
प्रिय adj beloved, friend, favourite.
प्री [प्रीण्] 10th c to please.

फ

फल n a fruit,

ब

बाढम् ind very well
बाल m a child,
बुध् [बोध्] 1st c p to understand, to know
बुध m a wise or learned man,
बोध m knawledge
ब्राह्मण m one belonging to the highest Hindu caste

भ

भज् 1st c u to worship.
भरत m a younger brother of Ram.
भल्लूक m a bear,
भवत् pro, you (always 3rd per)
भि (बिभि) 3rd c p to be afraid.
भिद् 7th c to break
भू 1st c p to be or to become, with सम् to be possible, with अनु to feel,

भूष् 10th c to adorn,
भूषण n an ornament,
भृ [बिभृ] 3rd c p to have, to possess, to bear
भ्रमर m a black bee,

म

मणि m a jewl,
मधुर adj sweet
मलिन adj dirty,

मा ind not
मान्य adj respectable, honourable,
माला f a garland
मास m a month
मित्र n a friend
मुख n mouth or face
मुच् [मुञ्च्] 6th c p to leave, release,
मुह् 4th c p to faint, to be silly.
मूर्ख m a fool,

य

यत् ind that.
यतः ind, because
यद् pro who or what
यथा ind as
यदा ind when.
यदि ind if.
यद्यपि ind though
यमुना f the river, Yamuna.
यान n a conveyance
युष्मद् pro thou.

र

रक्त adj red,
रक्ष् 1st c p to protect
रच् 10th. to arrange,
रजनीकर m the moon
रथ m a chariot
राम m the eldest son of दशरथ (king of अयोध्या)
रावण m king of Lanka

ल

लक्ष्मण m a younger brother of Rama.
लङ्का f name of an Island,
लता f a creeper
लुभ् 4th c p to covet

व

वद् 1st c p to speak.
वन n a forest.
वनिता f, a woman
वर्ण् 10th c to extol or to describe,

वस् olst c p to dwell
वह् Ist c p to carry, to bear. to flow.
वा ind or.
वाटिका f a garden.
वाण m an arrow.
वातायन n a window.
वानर m a monkey.
विकसित adj blown.
विद्या f knowledge,
विना ind without,
विश् 6th c p to enter. with उप to sit.
वृक्ष m a tree.
वेग m Speed, Velocity, Current,

श

शास्त्र n a science.
शिक्षक m a science.
शिला f a stone,
शिष्य m a pupil,
शीतल adj cold
शुष् 4th c p to dry,
श्रोत्र n the ear.

श्लोक m a coupletein poetry.
श्वेत adj white.

स

सङ्ग m a company.
सदाचार m good conduct, well-behaved.
सपदि ind at once,soon
समय m time.
सरोवर m a tank;
सह ind with.
साधु m a sage;adj,good
सिच [सिञ्च्]6th c p to sprinkle.
सीता f wife of Rama.
सुख n pleasure.
सुन्दर anj beautiful,
सूक्त n a vaidika hymn.
सूर्य m the sun.
सृज् 6th c p to create,
स्था [तिष्ठ] lst c to stand, to stop, or to with with उत् to stand up.
स्नेह m affection.

स्पृश् 6th c p to touch.
स्पृह् 10th c to desire.
स्वभाव n nature.
स्वस्ति ind, hai !
स्वास्थ्य n tranquility.

ह

हय m a horse.
हरित abj green.
हस्त m a hand.
हृ 1st c u to take away (with वि to amuse; to play; with अप to take awuy.)
हृदय n. the heart.

II

(FROM ENGLISH INTO SANSKRIT.)

Adore, v पूज् 10th c.
Adorn, v भूष् 10th c.
Advise v दिश् 6th c.
Affection s स्नेह m.
Always adv सदा ind.
And conj च ind.
Annoy v दु 5th c.
Anxiety चिन्ता f.
Annimal s जीव m.
Arrange v रच् 10th c.
Arrow s वाण
As यथा, इव ind.
Ask v प्रच्छ् [पृच्छ्] 6th

B

Be v भू 1st c. अस् 2nd c.

Be afraid v भि 3rd c.
Bear v भृ 3rd c,
Bear, carry v वह् 1st c.
Bear s भल्लूक m.
Beasts पशु m
Beautiful abj. सुन्दर-री-र
Become v 1st भू c.
Bee (black) भ्रमर s,
Beloved abj प्रिय-या-यम्
Be pleased v तुष् 4th c
Be possible v सम् + भू
Be silly v. मुह् 4th c.
Bird s पतग m.
Blow v वह् 1st c.
Blown adj विकसित

Blue adj. नील-ला-लम्.
Book s ग्रन्थ m, पुस्तक n.
Bow s चाप m,
Bow interj, नमस् ind.
Break v भिद्
Bring v आ+नी.
But conj. किन्तु ind
Carry, lead v नी 1st c.
Celebrate v प्रथ् 10th c.
Chariot रथ m.
Child s बाल-ला-लम्
Citizen s नागर m.
City s नगर n.
Coin (golden) s निष्क m
Conveyance s यान n,
Cold adj, शीतल-ला-लम्
Come v आ+गम्
Command s आज्ञा f.
Company s सङ्ग m.
Compose v प्र+नी
Conduct आचार m,
Contemplate v चिन्त्
10th c
Count v गण् 10th c,

Covet v लुभ् 4th c.
Create v सृज् 6th c.
Creeper s लता f.

D

Dance v नृत् 4th c,
Deity s देवता f,
Describe वर्ण् 10th c.
Desire v स्पृह् 10th c.
Direct v दिश् 6th c.
Dirty adj, मलिन-ना-नम्
Discharge v क्षिप् 6th c
Distress s, दुःख n.
Do v, कृ 8th c.
Drink v, पा (पिब्) 1st c
Dry v, शुष् 4th c.
Dwel v, वस् 1st c.

E

Ear s श्रोत्र n.
Ease s सुख n.
Eat v अद् 2nd c.
Enter v विश् 6th c.
Even adv अपि ind.
Experience v अनु+भू

Extol v वर्ण् 10th c,

Eye s नयन n.

F

Faint v मुह् 4th c.

Fall x पत् 1st c.

Father or father of Sita जनक m

Favour v अनु+ग्रह्

Feel v अनु+भू

Fierce adj चण्ड ण्डा-ण्डम्

Flow v वह् 1st c

Flower's कुसुम. पुष्प n

Follow v अनु+गम्

Fool s मूर्ख-र्खा-र्खम्

Foot s पाद m

Forest s वन n

Forget v वि+स्मृ

Friendship s स्नेह m

Fruit s फल n

G

Ganges s गङ्गा

Garden s वाटिका f

Garland s माला f.

Get, catch v ग्रह् (गृह्)

Get up v उत्+स्था

Give v दा (यच्छ)

Go v गम् (गच्छ)

Go after v अनु+गम्

God s ईश्वर m [चार m

Good conduct s सदा-

Green adj हरित-ता-तम्

H

Hail ! interj स्वस्ति-

Hand s हस्त m

Happiness s आनन्द m

Happy adj प्रसन्न

Heart s हृदय n

Home गृह n [masculine in plural]

Horse s अश्व, हय m

Hot adj चण्ड

House s गृह (see home

How ? कथम् ?

Hymn (vaidika) सूक्त n

I

I pro अस्मद् (alike in all genders)

If चेत् यदि ind

In that manner तथा ind

In what manner ? कथम् ?

In which mannr यथा ind.

J

Jewel s मणि m

K

Kindness s दया f.

King s नृप m.

Know v बुध 1st c.

Knowledge s s विद्या f.

L

Lame adj खञ्जः-ञ्जा-ञ्जम्.

Leave, leave off मुच् (मुञ्च्) 6th c.

Lesson s पाठ

Life s जीव m.

Light s प्रभा f.

Like इव ind.

Live जीव 1st c.

Lotus s कमल n.

Love s स्नेह m.

M

Man s नर, जन m.

Milk s दुग्ध n.

Mild adj कोमल-ला-लम्

Monkey s वानर m.

Moon s चन्द्र, निशाकर

Moonlight s चन्द्रिका f.

More, much, much more अधिक adv-कम् adj. (कः-का-कम्

Mouth s मुख n,

N

Nature s स्वभाव n.

Night s निशा f.

Not adv न ind.

Nourish v पुष् 4rh c.

Noise s कलकल m.

O

Obedient adj आज्ञा पालक (कः-का-कम्)

पालक (क: का-कम्)
Odour s गन्ध m
Of what kind ? कीदृश adj (श:-शी-शम्)
Only adv एव ind.
Or conj वा ind
Order v दिश् 6th c
Order s आज्ञा f
Ornaments भूषण n

P

Pain s दु:ख n
Palace s प्रासाद m
Peace s स्वास्थ्य n
People s जन m
Perish v नश् 4th c,
Person s जन m
Play v क्रीड् 1st c
Play s क्रीडा f
Please v प्री [प्रीण] 10th c
Poet s कवि m
Proclaim v घुष् 10th c
Protect v रक्ष् 1st c

Publish v प्रथ् 10th c.
Punish v दण्ड् 10th c.
Punishment s दण्ड m.
Pupil s शिष्य m.

R

Red adj रक्त (क्त-क्ता-क्तम्)
Reddish adj अरुण (ण: णा-णम्)
Release v मुच् (मुञ्च्)
Respectable adj मान्य (न्य:-न्या न्यम्)
Rise v उद्+स्था
Run v धाव् 1st c

S

Sage s साधु m
Sailor s नाविक m
Science s शास्त्र n
School s पाठशाला f
Shake v धु 5th c
Show v दिश् 6th c
Sight s दर्शन n
Sit v उप+विश
Smell v घ्रा (जिघ्र)
Son s पुत्र m

n adv सपदि ind
eak v वद् c
ort s क्रीडा f
read v सिच् (सिञ्च्)
6th c
and v स्था (तिष्ठ)
1st c
rs s तारा f
eal v चुर् 10 the
tick s दण्ड m.
tone s शिला f.
un s सूर्य m.
weet adj मधुर
word s खड्ग m.

T

Tank, pond s तड़ाग
m सरोवर m.
Tell v कथ् 10 c.
Then adv तदा ind
Thenc adv ततः ind
There adv तत्र ind
Thief s चौर चोर m.

This pro एतद् [एषः-
एषा-एतत्]
Thou pro युष्मद् (alike
Throw v क्षिप् 6th c
Time s समय m
Tortoise s कच्छप m
Touch v स्पृश् 6th c
Town s नगर m.
Tranquility s स्वास्थ्य m.
Tree s वृक्ष m.

U

Understand v बुध् 1st

V

Verbs, poem, s श्लोक m
Very good or good.
adj उत्तम (मः-मा-मम्)
Very well adv. बाढम्
ind.
Vessal s पात्र n.
Village s ग्राम m.
Virtue s धर्म m गुण m.

W

Wait v स्था

Wash, wash off v क्षल् (क्षाल्), 10th c.

Water s जल n.

Wealth s धन n.

Welfare s कल्याण n.

What ? inter pro किम् (कः- का किम्)

When ? कदा ? ind

When relate adv यदा ind.

Whence ? कुतः ? ind.

Whence relate adv यतः ind.

Where ? कुत्र ? ind

Where relate adv यत्र ind.

White adj श्वेत adj

(तः-ता तम्)

Why ? कथम् ?

Wind s पवन m.

Wish v इष् (इच्छ्) 6th c.

With सह ind.

Without विना ind.

Woman s नारी, वनिता

Work s ग्रन्थ m.

Worship s पूजा f.

Worship v पूज् 10th

Write v प्र+नी

Y

Yellow adj पीत (तः-ता-तम्)

You (in respect) your honour pro भवत् (वान्-वती-वत्)